

Salgın Hastalıklar ve Ceza Kanunu Arasındaki İlişki Üzerine: Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ceraim-i Sıhhiye Kanunu (1884)

On the Relationship Between Epidemic Diseases and Penal Code: The Law of Medical Crimes (1884) in the Ottoman Empire

Murat YOLUN^a

^aBoğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 08.02.2016
Kabul Tarihi/Accepted: 24.04.2016

Yazışma Adresi/Correspondence:
Murat YOLUN
Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü,
İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
muratyolun@gmail.com

ÖZET Bu çalışmanın amacı Osmanlı İmparatorluğu'nda yürürlüğe konulan ve 19. yüzyılda pek göze çarpmayan Ceraim-i Sıhhiye Kanununa ve bu kanunun salgın hastalıkları önleme noktasındaki rolüne göz atmaktır. Ceraim-i Sıhhiye Kanunu kolera salgınlarının dünyanın farklı noktalarını kasıp kavurduğu bir zaman olan 1884'te yürürlüğe konuldu. Bu kanun, 2 fasıl ve toplamda ise 17 maddeden müteşkil bir hukuki metin idi. Bunun temel amacı hem imparatorluk içindeki salgınları hem de dışarıdan gelen salgınları kontrol altına almak ve de tıbbi mevzuatlardaki kurallara uymayarak bu salgınları doğrudan veya dolaylı biçimde bulaştırıcıları cezalandırmaktı. Kanun karantinada kalma süresini ihmal edenlere, yasal mevzuata uymayan gemi kaptanlarına, gemideki yolculara, karantinalardaki görevlilere kadar pek çok kişiyi kapsıyordu. Bu kanundaki müeyyideler hapis ve para cezasından kürek cezasına kadar farklılık gösteriyordu ve işlenen suç ile makul ceza arasında sıkı bir ilişki kurulmaya çalışıldı. Cezaların ağır olması sağlanarak kanunda belirtilen suçların tekrar işlenmemesi için caydırıcılık özelliği kazanmaya gayret edildi. Başka bir deyişle, devletin, tebaanın ve ticari faaliyetlerin zarar görmemesi için mümkün olduğu kadar sert tedbirlerin uygulanmasına karar verildi. Bu ceza kanunu sayesinde, Osmanlı İmparatorluğu ticari faaliyetleri düzenlemek için daha fazla yasal temele sahip oldu ve devletin sıhhi meselelerdeki gücünü pekiştirdiği söylenebilir. Gerçekten de bununla birlikte devlet aygıtı karantina istasyonlarını kullanarak kısmen de olsa daha etkili biçimde hareket etme şansına sahip oldu. Bu kanun sosyal ve özellikle ekonomik alanların medikalizasyonu üzerinde etkilere sahipti.

Anahtar Kelimeler: Suç; Osmanlı imparatorluğu; epidemiler

ABSTRACT This paper intends to shed light on the less-studied Law of Medical Crimes in the nineteenth century and its role in the prevention of epidemic diseases in the Ottoman Empire. The Law of Medical Crimes (Ceraim-i Sıhhiye Kanunu) was put into effect in 1884 when a cholera pandemic overran many countries in the world. This law consisted of seventeen articles and its main goal was to check contagious diseases originating from both inside and outside of the empire and to punish those who transmitted these diseases directly or indirectly, disobeying rules in medical regulations. It covered many persons, including those who violated the duration of quarantine, ship's captain who breached legal regulations, passengers on board and the officers of quarantines. The sanctions imposed by this law ranged from prison sentence and fine to penal servitude and also committed crime correlate with reasonable punishment. In order to prevent the crimes aforementioned, those who prepared this law wanted it to be deterrent, making the punishments heavy. In other words, it was decided to take as much harsh measures as possible so as to protect the state, its subjects and commercial activities. It can be argued that thanks to this law, the Ottoman Empire had more legal basis to regulate commercial activities and consolidated its power in medical affairs. In fact, on account of this regulation, the state attempted to act more effectively, using a number of institutions like quarantine stations. It has at least noticeable impact on the medicalization of social and economic control.

Key Words: Crime; ottoman empire; epidemics

doi: 10.5336/mdethic.2016-50776

Copyright © 2016 by Türkiye Klinikleri

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2016;24(2):37-43

1884 yılında çıkarılan Ceraim-i Sıhhiye Kanunu Osmanlı Devleti'nin sağlık ve hukuk alanındaki kanunlaştırma hareketlerinin bir kesim noktasıdır. 19. yüzyıldaki yoğun kanunlaştırma hareketi pek çok alana sirayet ettiği gibi tıbbi suçların olduğu alanda da görülmüştür. Sağlıkla ilgili bir alanda çeşitli sebeplerden dolayı bir ceza kanunun teşkili zorunluluk haline gelmiştir. Bu sebeplere göz atacak olursak esas olarak üç etmen görüyoruz.

İlk olarak, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda karşılaştığı kolera salgınları gibi sıhhi problemler ülke içinde hem insan sağlığı hem de ticari faaliyetler üzerinde problem oluştuyordu. Bu yüzyılın başlarına kadar Hindistan'da endemik olarak bulunan kolera daha sonra dünyanın farklı noktalarına yayılarak epidemi veya pandemi şeklinde zuhur etmiştir. İlk 1831'de olmak üzere İstanbul'da pek çok kolera salgını görüldü.¹ Bu ve buna benzer salgınları kontrol edebilmek ve engellemek için getirilen karantina gibi tedbirlerin uygulanmasında zaman zaman çeşitli güçlükler yaşanabilmekteydi. Karantina gibi yeni sayılabilecek uygulamaların toplumsal olarak kabul görmemesi ve halkın yerleşik düşünce ve davranış kalıpları ile uyuşmaması gibi durumlarda bu uygulamaya karşı isyan veya doktor gibi görevlilere yönelik ölümle sonuçlanabilen fiziksel saldırılar gerçekleşebilmekteydi. Esasında daha 1838'de karantina uygulaması Osmanlı'ya ilk getirilirken bir sene öncesinde Hamdullah bin Osman (Darü'l-Etibba'da Fransızca mütercim) karantinanın İslam'a uygun olduğunu ve bir sakınca teşkil etmediğini belirterek bir yazmıştır.²

Bu noktadan hareketle şu ifade edilebilir ki karantina uygulamasının halk nezdinde tepki yaratacağı düşüncesiyle bazı adımlar atılmış ve bunun kabul görmesi için fetva çıkarılmıştı, ama yine de zaman zaman çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır.

Karantinanın tatbik edilmesi esnasında Osmanlı'da pek çok adli vaka gerçekleşti ve sonuç olarak salt bu mevzulara ilişkin bir ceza kanununa ihtiyaç duyuldu. Karantinada tutulan bazı kişiler karantina süresinin uzunluğundan (15 gün ama bu

süre mevcut koşullara göre uzatılıyor veya kısaltılıyordu ya da karantina vergisi (karantina rüsumu) ödemek istememelerinden dolayı tahaffuzhanelerden kaçabilmekteydi. Ayrıca gemi kaptanları dahi karantinanın hem zaman hem de para açısından kendi aleyhlerinde olduğunu düşündüğünden dolayı bu uygulamadan kaçmanın yolunu aramışlardır. Karantinaya yönelik tepkileri ve ihlalleri imparatorluğun diğer noktalarında da görmenin mümkün olduğunu gösteren vakalar bulunmaktadır. İstanbul yakınlarında Tuzla'da teşkil edilen karantinada bazı kimseler firar ederkenⁱ Hayfa Limanındaki kayıkçılar da gemiler limana uğramadan yolcuları gemiden alarak sahile getiriyordu.ⁱⁱ

Bugünkü Kosova'ya bağlı Mitroviça'da 1887 senesinde yerel halktan birileri tarafından karantina hekimi öldürüldü ve karantina uygulamasına son verildi. Bu kargaşaya son verebilmek için, Osmanlı Devleti buraya askeri birlikler sevk etti.ⁱⁱⁱ Karantinanın halk nezdinden yaratmış olduğu derin rahatsızlıklar daha önceki tarihlerde de görülmüştü. 1840'lı yıllarda Amasya'da Müslüman halkın hassasiyetlerini gözetmediği iddia edilen karantina doktoru Paldi öldürülmüştür.³ Yine 1845'te Hicaz'dan dönen yaklaşık 2,500 hacıları için Adana dışında karantina hazırlanmıştı ama hacılar bu uygulamaya sert biçimde tepki göstererek tahaffuzhaneyi yağmalayarak temiz belgesi almadan olay yerinden kaçmış ve bunun üzerineyse kaçan hacıları yakalamak için askeri tedbirler alınmak durumunda kalınmıştır.³

İkinci olarak, 1820'lerden itibaren Batı Avrupa'nın öncülüğündeki uluslararası ölçekteki ekonomik faaliyetler tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin de muhtelif bölgelerine daha yoğun biçimde nüfuz etmeye başladı. Bu faaliyetler imparatorluk için çok ciddi idari, siyasi ve ekonomik dönüşümlere yol açtı veya bunlara ivme kazandırdı. Ayrıca, Bu faaliyetlerin daha sağlıklı bir ortamda yapılabilmesi içinse zaman içinde ülkede birtakım hukuki düzenlemelerin yapılması ihtiyacı ortaya çıktı. Başka bir deyişle, mal ve sermaye do-

ⁱ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), DH. İD. Dosya no 165, Gömlek no 24, (23 N 1331).

ⁱⁱ BOA, DH. İD. Dosya no 46, Gömlek no 90, (20 R 1304).

ⁱⁱⁱ BOA, DH. MKT. Dosya no: 1395, Gömlek no: 49,(1 Ca 1304)

laşımının etkin ve verimli bir biçimde icra edilebilmesi için de hukuki altyapının da buna uygun olması gerekiyordu.

1838 yılında imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşmasıyla birlikte Osmanlı Devleti diğer ülkelerle de bu tarz ticari anlaşmalar yapmaya devam etti. Fakat bu anlaşmalar Osmanlı gümrüklerinde radikal değişimler gerçekleşti ve dışarıyla kurulan ekonomik faaliyetlerin daha da hız kazandığı ve yoğunlaştığı ifade edilebilir. 1838 tarihini Osmanlı'nın dış ticaretinde bir kırılma anı olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. 19. yüzyılın ilk üç çeyreğinde Osmanlı'nın dış ticareti dört kat arttı. Osmanlı ve kapitalist dünya arasındaki fiziksel mesafe kısaldı ve Osmanlılar dünya iktisadi ağı içinde çevre konumunda yer alıyordu.⁴ Kapitalist dünya ekonomisi ve Osmanlı Devleti arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkinin uzun vadede büyüdüğünü ve yoğunlaştığının gözlemlenmesi mümkün görünmektedir.⁵

Osmanlı'nın iktisadi ilişkilerinin yoğunlaşmasına rağmen yasal mevzuat ticarete ve sağlık alanında ortaya çıkan problemlerle baş edebilme kapasitesine sahip değildi. Salgın hastalıkları önlemek için uluslararası ölçekte kayda değer tedbirler 19. yüzyılın ortalarından itibaren alınmaya başlanmıştır. 1851'de Paris'te 12 Avrupa ülkesinin katılımıyla yapılan konferansta ilk uluslararası düzenlemelerin temeli atıldı. Avrupa'da denizlere yönelik düzenlemeler Asya kolerasını ve 1832'de tekrar ortaya çıkan bölgesel salgınları kontrol etme ihtiyacından kaynaklandı. Devletlerin Paris'te buluşmaları, insan sağlığının korunması ve ticaretin teşvik edilmesi arasındaki çatışmayı yatıştırarak bir uyum ortaya çıkmasını sağladı.⁶ Sınırlarda sağlıkla ilgili olarak alınan tedbirler hem insanların hem de ticari ürünlerin dolaşımını sekteye uğratabiliyordu. Sağlık ve ticaret alanındaki önceliklerin çakışması söz konusuydu. Paris'teki bu uluslararası konferans bu ikisi arasında denge sağlanması açısından önem teşkil ediyordu.

Son olarak, 19. yüzyıl taşımacılık ve iletişim anlamında insanoğlunun tarihinde belki de en çarpıcı yere sahip bir zaman dilimidir. Buharlı gemiler ve demiryolu ulaşımında devrim yarattı. Bilhassa

buharlı gemiler seyahat süresini muazzam ölçüde kısalttı. Örneğin, daha önceleri Karayiplerden Britanya'ya gitmek yelkenli gemiyle birkaç haftayı bulurken buharlı gemiyle birlikte bu süre bir haftaya düştü.⁷ Ulaşım imkânlarındaki bu ilerlemelere rağmen, bunların patojenleri yayılmasında hızlandırıcı etkiye sahip olduğu su götürmez bir gerçeklik niteliği taşımaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, mal ve insan dolaşımındaki artışa ve hıza paralel olarak mikroorganizmalar da artık eskisine göre daha rahat biçimde dünyanın farklı noktalarına ulaşma imkânına sahipti artık.

Ayrıca, uzun 19. yüzyılda Osmanlı Devleti çok köklü ve kapsayıcı hukuk reformu yapıyordu. Bu dönemde, klasik dönemdeki çok merkezli ve geleneksel hukuk sisteminin yerine devlet merkezli, tekdüze bir hukuk sistemine geçiş yaşanıyordu.⁸ Osmanlı devlet adamları tekdüze yasalara sahip etkileşimli devletin bireysel iktisadi faaliyetler için kayda değer alan açarak ekonomik refahı arttıracığının farkındaydılar. Çağın ihtiyaçlarını karşılayan hukuki bir altyapıya sahip olmanın ticari faaliyetler için bir güvence sağlayarak ülkenin ekonomik zenginliğine katkı sağlayacağı düşünüldü. Bu zenginliğin anahtarı ise hukukun üstünlüğünün sağlanmasıydı.⁹ 19. yüzyılda Osmanlı hukuk sistemi kanunlaştırma ve yeni mahkeme sisteminin (Nizamiye Mahkemeleri) kurulmasıyla büyük bir şekil değiştirdi. Bu yeni mahkemeler medeni hukuk ve ticaretle ilgili anlaşmazlıkların yanı sıra ceza davalarına da baktılar. Nizamiye Mahkemeleri Osmanlı modernleşmesi için bir bakıma bir örnek teşkil ediyor.¹⁰

19. yüzyılda ne İslam hukuku ne de örfi hukuk çağın gerektirdiği donanıma sahip değildi, dolayısıyla hukuki bir reform yapmak tercih olmaktan ziyade bir zorunluluk halini almıştı. İşte bu Nizamiye Mahkemeleri gibi yenilikler Osmanlı'nın dünya ticaretine eklenmediği bir dönemde Osmanlı vatandaşları ve yabancı ülke vatandaşları arasındaki etkileşimde ortaya çıkan meselelerin çözülmesinde önemli bir görev üstlendi.¹¹ 1840'ta Şeri hukuk kullanılarak bir ceza kanunnamesi hazırlandı, ama bu yeterli gelmeyince 1858'de yeni bir ceza kanunnamesi (Ceza Kanunname-i Humayun) yürürlüğe kondu ve 1926 tarihine kadar da uygulandı. Aslına

bakılırsa bu kanunname Fransız Ceza Kanununun Osmanlı'ya uyarlanmasıydı. Bu kanunun hem biçim hem de öz itibarıyla çağdaş bir yapıya sahip olduğu belirtilebilir. Ayrıca bu kanun Tanzimat döneminde hukuki düalizmin (ikili yapının) yasal düzeyde ilk olarak ifade edilmesi anlamına geliyordu.¹²

GEREÇ VE YÖNTEMLER

1884 senesinde tıbbi alanlardaki suçluları cezalandırmak ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için çıkarılan Ceraim-i Sıhhiye Kanunu üzerinde değerlendirme yapıldı. Kanundaki maddeler günümüz Türkçesine çevrilmiş ve bunlar üzerinde çeşitli yorumlar yapıldı. Bunun yanı sıra bu makalenin muhtelif yerlerinde kanuna neden ihtiyaç duyulduğuna dair çeşitli vakalardan (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden alınan belgelerden hareketle) bahsedilmiştir. Böylelikle kanunun çıkarılmasında günlük yaşamdaki ihtiyaçların ve pratik kaygıların etkili olduğu göz önüne konmaya çalışıldı.

BULGULAR

19. yüzyılın son çeyreğinde kolera salgınları dünyayı kasıp kavuruyordu ve dünya ekonomik sistemi için bir tehlike teşkil ediyordu. Pek çok ülke tıbbi kanunlar çıkarmak ve *güvenlik kuşağı* (cordon sanitaire), daha sıkı karantina gibi uygulamalar getirmek durumunda kaldı. Diğer devletlerin yaşadığı salgın tehlikesi Osmanlı için de geçerliydi. İtalya, Avusturya, İngiltere ve Fransa'daki tıbbi suçlar kanunu incelendi ve nihayetinde Fransızlarınki alınıp Ceraim-i Sıhhiye Kanunu adı altında Osmanlı'ya adapte edilerek Haziran 1884'te yürürlüğe kondu. Osmanlılar zaten 19. yüzyılda yeni kurumların teşkil edilmesi, kanunların alınması noktasında esas olarak Fransa'dan ilham alınmıştır.¹³ Bu zaman diliminde yüzyılda Fransızların kanunlaştırma hareketleri bakımından zaten kayda değer bir canlılık içinde oldukları biliniyordu. Fransız kanunları sadece Osmanlılar tarafından değil, başka ülkeler tarafından da ithal ediliyordu.¹⁴ Ceraim-i Sıhhiye Kanunu iki kısımdan ve toplamda ise 17 maddeden oluşuyordu. İlk kısım genel konulardan bahsederek ne ikinci kısım ise cezalara ayrılmıştır.

BİRİNCİ FASIL

1. Madde: İlk maddede genel bir açıklama getirilerek salgın hastalık ortaya çıktıktan sonra ne yapılması gerektiğinden bahsediliyor. Hastalığın görüldüğü mahale giriş ve çıkışların kısıtlanabileceği ifade ediliyor.

2. Madde: Osmanlı içinde bir salgın hastalık görüldüğünde bunun tahaffuzhane müdürlerine, kara ve denizlerde gözlem yeri olarak belirlenen noktalara (mevkif-i ittihaz) gecikmeksizin bilgi verilmesi isteniyor.

3. Madde: Salgın hastalık duyurulduktan sonra bu kanunda yer alan ceza kararları herkese yazılı olarak duyurulmalıydı.

4. Madde: Ticaret veya savaş gemisi olsun veya olmasın, bir gemi salgın hastalık bölgesinden geliyorsa karantina tedbirleri uygulanacaktır.

5. Madde: Osmanlı limanlarına yanaşan bir gemi sıhhiye idaresinin belirttiği yer dışında bir yere yanaşırsa gemi zor kullanılarak belirtilen yere çekilir ve altıncı maddedeki cezaya çarptırılır. Sıhhiye memurunun tebligatına uymayan gemi kaptanları sahilten uzakta tutulur ve Osmanlı surlarını terk etmeye mecbur bırakılır. Bu kural sadece denizlerde değil, karada yer alan karantinalar için de geçerliydi. Sıhhiye memurlarının tebligatına riayet etmeyen kervanlar da Osmanlı topraklarından uzak durmak zorundaydı.

İKİNCİ FASIL

6. Madde: Kim, Osmanlı topraklarında sıhhi kurallara uymayarak doğrudan veya dolaylı biçimde bulaşıcı hastalık getirirse ömür boyu kürek cezasına çarptırılır. Bulaşıcı hastalık getirmenin cezası oldukça ağırdı. Osmanlı'da avarız vergisini ödeyemeyenler, harp esirleri, köleler gemilerde kürek mahkumu olarak çalışmaktaydı. Osmanlı'da donanmada kürekçiye ihtiyaç duyulduğu zamanlarda kürek cezaları da ağırlık kazanabilmekteydi.¹⁵

7. Madde: Bulaşıcı hastalık dönemlerinde karantinada kalınması gereken süreyi ikmal etmeden karantinadan ayrılan veya firar eden olursa tutuklanır. Eğer tutuklanmasına imkân yoksa zabıta veya

askeriye tarafından silahla vurulup idam edilebilir. Karantinadan kaçanlara karşı askerlere ve zabitalara idam yetkisinin verilmesi oldukça dikkat çekici olduğu söylenebilir.

Bu kanun maddesi sadece karantinadan firar edenleri kapsıyor. 1911 senesinde, İstanbul'da bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için kurulan kordondan firar edenlere yönelik ne yapılacağı ile ilgili görevliler ikileme düşünce Şura-yı Devlet'e başvuruldu. Bu ikilem firarilere Ceraim-i Sıhhiye Kanunu'nun bu maddesi mi yoksa Osmanlı Ceza Kanunu'nun 99. maddesi mi uygulanmalıydı sorusu idi. Şura-yı Devlet firarilerin yakalanma imkanı yoksa silahı vurulup öldürülmesinin ağır olabileceğini, bu maddenin kordonlardan firar edenlere yönelik olarak uygulanamayacağını ve dolayısıyla Osmanlı Ceza Kanunu'nun 99. maddesini tatbik edilmesinin uygun olduğuna dair görüş belirtiyor.^{iv}

8. Madde: Bir geminin patentesi (gemi sağlık cüzdanı) temiz olsun veya olmasın sıhhi kurallara uymadan sahile yanaşırsa üç seneye kadar hapis cezası ya da beş Osmanlı altınından beş yüz Osmanlı altına kadar para cezasına çarptırılır. Salgın hastalıkların yayılmasını engellemek için alınabilecek en sert cezalar alınmaya çalışılmış.

9. Madde: Dokuzuncu madde bu kanunun ceza hükümlerini uygulamayan mülkiye ve askeriye'deki memurlar için hazırlanmış. Bu memurlar altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu maddelerde yer alan cezaları tatbik etmezlerse bu cezalar kendilerine uygulanacaktı.

10. Madde: Osmanlı topraklarına getirilen bulaşıcı hastalık yayılıp salgına yol açmazsa ömür boyu kürek cezası süreli hale getirilir.

11. Madde: Eğer ki bir memur salgın hastalığı gizlerse, tevil ederse, farklı göstererek muhafaza altında olan mahallerde salgın hastalığın ortaya çıkmasına ve yayılmasını sebebiyet verirse ömür boyu kürek cezasına çarptırılır, ama bulaşıcı hastalık yayılmazsa da süreli kürek cezasına çarptırılırdı. Kanun bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasında ve

yayılmasında memurlara çok büyük sorumluluk yüklüyor ve görevlerini yapmada en ufak bir ihmalde veya yanlışta onlara yönelik ağır cezalar getiriyordu.

12. Madde: Kara ve deniz subayları ve neferleri ile tahaffuzhanelerde bulunan memur ve gardiyanlar karantina altındaki yolcuların, malların ve hayvanların tahaffuzhaneden firar etmesine ve çıkarılmasına, serbest biçimde hareket etmesine, salgın hastalık olmayan yerlere gitmelerini kolaylaştırır ve salgın hastalığa yol açar ise bu görevliler ömür boyu kürek cezasına çarptırılır, ama salgın hastalığa sebebiyet vermezse süreli kürek cezası verilir. Bu kanunu hazırlayanla muhtemelen tahaffuzhanelerde sıkı bir denetim olmasını sağlamaya çalışmışlar. Cezanın caydırıcı olmasını sağlayarak suçu önlemeye çalışmışlardır.

13. Madde: Salgın hastalık olduğu vakit askeri kuvvetler ve kumandan kendisine verilen emri yerine getirmekten imtina ederse bir senede üç seneye kadar hapis cezasına çarptırılacaktı.

14. Madde: Sıhhi hizmetlerde çalışan bir memur vazifesinden imtina ederse ve bunu ihmâl ederse bir seneden üç seneye kadar hapis ve beş liradan yüz liraya kadar para cezasına çarptırılırdı. Askeriyeden olanların aksine sıhhiye hizmetlerindeki görevini yapmaktan imtina eden memura ek olarak para cezası da veriliyordu.

15. Madde: Salgın hastalık olduğu zaman sıhhiye idaresinin tayin ve teklif ettiği hizmeti yerine getirmekten kaçınırsa ve salgın hastalık vakalarında haberi var iken yetkililere haber vermezse on beş günden altı aya kadar hapis cezasına çarptırılır. Eğer salgını gizleyen hekim ise bu ceza iki kat olarak tatbik edilir ve bu hekim üç seneye kadar mesleğini yapmaktan alıkonulur.

16. Madde: Zorunlu hallerde veya tehlike altında bulunan kişilere yardım etmek maksadıyla sıhhiye idaresinin koyduğu kuralları ihlâl etmeye mecbur olanlar bu durumu hükümete bildirirlerse cezadan muaf tutulur. Kanun son derece katı biçimde hazırlanmış olmasına rağmen istisnai durumlar da bu kanun hazırlanırken düşünülmüşe benziyor.

^{iv} BOA, DH. İD Dosya no 87-1 Gömlek no 37 (07/L/1330).

17. Madde: On birinci maddede memur sergi-lediği davranışı uygun bir mazaret ile açıklarsa ve bunu zamanında düzeltebiliyorsa cezadan muaf tutulur. Yani görevini ihmal eden memur herhangi bir zayıf olmadan bunu telafi edebiliyorsa ceza almaktan kurtulabiliyordu.

TARTIŞMA

Ceraim-i Sıhhiye Kanunu sivil, askeri veya mülki memur, tahaffuzhane görevlileri gibi pek çok kişi için muhtelif cezalar getirmiştir. Kanuna genel anlamda bakıldığında cezaların sert olduğu ve kürek cezası gibi son derece ağır bir cezanın da sıklıkla tekrar edilmiş olduğu göze çarpmaktadır. Bu kanundaki cezalar sağlıklı bir toplum oluşturmak için kullanılan reçetelere benzetilebilir. Kanundaki amaç cezalandırma değil, tebaanın sağlığını korumak ve ticari faaliyetlerin daha sağlıklı bir ortamda yapılmasını sağlamaktır.

Bu kanunun maddeleri kadar önemli bir husus vardır: kanunun uygulanması ve sonuçları. Karantina yolcular için mali anlamda ve zaman anlamında bir problem teşkil etmekteydi, çünkü ödeme yükümlülüğünde oldukları karantina vergisi ve karantinada beklemek zorunda oldukları süre kendilerine ağır gelebilmekteydi. Bundan dolayı, bu uygulamadan kaçabilmek için çeşitli yollara başvuru yapıyorlardı. 1911'de Tekfurdağ'na (Tekirdağ) yaklaşan bir gemideki yolcuların bazıları karantinaya girmemek için kayıklarla gizlice sahile ayakbastılar.^v

^v BOA, DH. İD. Dosya no:74, Gömlek no:24, (11 B. 1329).

Bulaşıcı hastalıkların önlenmesiyle ilgili olarak bu kanun şeri hukuktan bağımsız olarak düşünülmüş ve seküler bir anlayışla hazırlanmıştır. Zaten daha önce de bahsedildiği gibi Avrupa'da yürürlükte olan kanunlar incelenip Fransızların kanununu Osmanlı'ya adapte edilmiş ve yürürlüğe sokulmuştur. Yalnız maalesef kanunun tatbik edilmesine dair Osmanlı arşivlerinde yok denecek kadar az vesika bulunmaktadır. Şerif ve örfi hukukun tıbbi alanlardaki suçlar ile ilgili bir ceza kanunu oluşturma noktasında yetersiz kaldığı savunulabilir.

SONUÇ

19. yüzyılda hızlı biçimde dünya ekonomisine eklenen ve yurt dışıyla irtibatı artan Osmanlı Devleti salgın hastalıkları denetim altına almak ve bunları engellemek amacıyla çıkarmış olduğu Ceraim-i Sıhhiye Kanunu, devletin bu dönemdeki kanunlaştırma hareketinin tıbbi alandaki suçları önleme noktasındaki tezahürü olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Kanunun tam olarak nasıl tatbik edildiği ve sonuçlarının neler olduğu noktasındaki belirsizlikler bir kenara koyulduğu takdirde, tıbbi alandaki işlenen suçların cezası bırakılmak istenmemesinin nu kanunda oldukça belirleyici olduğu rahatlıklar görülebilir. Sorumluların kürek cezası gibi ağır biçimde cezalandırılmak istenmesi devletin salgın hastalıkların önlenmesi noktasındaki kararlılığının bir işaretiydi.

KAYNAKLAR

1. Yıldırım, N. A History of Healthcare in Istanbul, 1st ed. İstanbul: İstanbul Üniversitesi 2010 European Capital of Culture; 2010. p.84.
2. Berkes, N. Türkiye'de Çağdaşlaşma, 18. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 2012. p.188.
3. Yıldırım, N. [Osmanlı Coğrafyasında Karantina Uygulamalarına İsyenlar Karantina İstemezük]. Toplumsal Tarih 2006;27(150):18-27.
4. Kasaba R. The Ottoman Empire and the World Economy: The Nineteenth Century, Albany: State University of New York Press; 1988. p.46.
5. Kasaba R. The Ottoman Empire and the World Economy: The Nineteenth Century, Albany: State University of New York Press; 1988. p.47.
6. MacPherson DW, Gushulak BD, Macdonald L. [Health and Foreign Policy: Influences of Migration and Population Mobility]. Bulletin of the World Health Organization 2007;85(3): 200-6.
7. Harrison M. Disease and the Modern World: 1500 to the Present Day, Cambridge: Polity Press; 2004. p.4.
8. Toprak Z. [From Plurality, and Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire]. In: Frangoudaki A Keyder Ç, eds. Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe. New York: Ibtauris; 2010. p.27.
9. Toprak Z. [From Plurality, and Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire]. In: Frangoudaki A Keyder Ç, eds. Keyder Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe, New York: Ibtauris; 2010. p. 28.
10. Rubin A. Ottoman Nizamiye Courts: Law and Modernity. New York: Palgrave Macmillan; 2011. p.2.

11. Rubin A. Ottoman Nizamiye Courts: Law and Modernity. New York: Palgrave Macmillan; 2011. p.7-8.
12. Toprak Z. [From Plurality, and Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire]. In: Frangoudaki A Keyder Ç, eds. Keyder Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe. New York: Ibtauris; 2010. p.35.
13. Toprak Z. [From Plurality, and Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire]. In: Frangoudaki A, Keyder Ç, eds. Keyder Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe. New York: Ibtauris; 2010. p. 27.
14. Aydın MA. Türk Hukuk Tarihi. İstanbul: Beta; 2009. p.423.
15. Avcı M. Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş. Konya: Mimoza Yayınları; 2008. p. 222.